

re? Et quia unus oblatore renuit restitutionem exequi, ideo alter idem poterit agere? Aut ego nihil capio, aut Evangelio repugnat opinio hæc. Servanda est æqualitas, quantum fieri potest? Plus, minusve nonne? Si fieri nequit ut servetur hæc æqualitas, non propterea omitenda compensatio erit iuxta hanc opinionem. Difficillimum autem est æqualitatem servari, potissimum dum infamatio est in delictis diversi generis. Porro inquit P. Viva III. Part. quest. vi. art. 3. *Nonnulli Doctores volunt etiam in delictis diversi generis vicium esse compensationem.* Hæc omnia non relictimus.

XII. Quæst. XXI. *Utrum compensari infamia possit occulta pecuniarum retentione, vel surreptione?* Resp. Sempronius te infamavit, dixit, tu es caruca, aut aliam gravem injuriam tibi impiegit. Disputant iuniores, utrum, hoc infamator tenente famam tuam redintegret, tu possis tantum pecuniarum eiusdem retinere, vel accipere, quantum tibi famæ abtulit. Respondet P. Lessius Lib. II. cap. xi. dub. 25. num. 136. *Probabile est hanc compensationem fieri posse: quia famam pecunia esse compensandam, quantum do in suo genere non restituitur. Quam opinionem pluribus ibidem explicat.*

XIII. Verum licentibus præ ceteris hanc opinionem explicat P. Ludovicus Molina de iust. & iur. Tom. IV. tract. xv. disp. xlix. numer. 5. pag. 492. edition. Colon. Allobrog. his verbis. *Quando unus alterum infamavit, neque, ut tenebatur, inuito eam famam illi restitueret; tunc iniuste infamatus, qui damnum in fama alteri non desiderat, postea in pecunia compensare damnum famæ, in quo est, idque non solum non servando debitum antiquum occultum, quantum ad æqualitatem sufficere iudicatur ad competentem compensationem famæ, in quo est; sed etiam occulte accipiendo de novo quantum satis esset ad eandem compensationem, dummodo non interveniret scandalum, & aliter commode obtinere non possit restitutionem suæ famæ, & denique dummodo intervenirent conditiones omnes requiritæ ut licite in conscientia fore fiat occulta compensatio debiti.* Con-

ditiones requiritæ sunt, ut infamia sit certa, ut nequeas commode alia via famam restitutionem assequi, ut damnum tertii, & scandalum vitetur.

XIII. Hæc opinio præ ceteris quas recentius, mihi videtur cum Evangelio pugnare. Evangelium Christi nos docet orare pro persecutoribus, & calumniatoribus nostris. Contra novus opinandi modus nos instruit posse furari pecunias, ut lætam famam restituiamus. En quam verum sit id quod sæpe diximus, nempe modum opinandi probabilisticum paradoxa, & opinionum portenta parturire. Perdocti, & pii Theologi consuetudina quæ ex recentibus opinionibus necessario proficiuntur, fortasse non præviderunt. Sed, admissis opinionibus quas relapsi, quæ furta, & quæ fraudes, quæ rapina non consequuntur? Horrorem mihi ingerit potissimum ultima. Nam famuli frequentissime a dominis impropria, & convicia sustinent. Vix aliquis illorum famæ læsæ restitutionem impet. Poterunt ergo famuli tantum iuripere, quantum fat erit ad iniuriam compensationem? Clamabunt contra me Probabilistam plures, quod nimis libere labefactare videant eisdem; paradoxa: quod eadem Probabilistam consuetudina esse desiniam. Verum mirari illi modestiam, & æquitatem meam debent, quod ut exulare pro viribus nitat Auctores, ipsam opinandi modum de medio auferendum suadeam. Epi fatari cogantur, solus Probabilissimi beneficio recentis honestati a suis patris opinionibus. Continenter enim repetunt, Probabile est, improbabile non est. Probabilis est illa opinio: ergo probabilis est hæc altera. Hæc sunt phrasæ quæ passim insonant. Rogo ergo, obstatiorque adversarios ut serio perpendant, me contra opinionem quas fallas, & christianæ sanctitatis contrarias existimo, calamum acere: venerari autem, officioque suspicere eorumdem Auctores, qui bona fide id scriperunt quod humane inbecillitatis sananda lauvius reputant. Alii me accusabunt, quod nimis ferus esse in obsequio præstando, quam vel remotam anam præbere me traducendi tamquam iniuriosum doctis iniuriis.

DISSERTATIO III.

DE RESTITUTIONE IN PARTICULARI.

CAPUT I.

De restitutione propter homicidium, vel mutilationem.

Rincipia restitutionis generatim acceptæ hætenus exposui. In hæc diffinitionem quædam peculiarita capita, unde onus restitutionis proficitur, declarabo. Et primum omnium quid ob homicidium restituendum sit, explicandum est. De homicidio crimine satis dictum est circa plurimum mandatum Decalogi. Nunc de onere compensandi ea que tantum scelus consequuntur, sermo nobiscum. Homicidium aliud involuntarium, & a crimine immune, quale illud est quod ob necessariam defensionem, & præter omnem intentionem, accidit: aliud voluntarium, & flagitiosum. Hoc, non illud, debitum restitutionis inducit.

II. Porro duo sunt damna quæ spectant in quolibet homicidio voluntario debent. Primum ablatio vite, mutilatio membrorum vitæ ablatio, sive membrorum mutilatione evenit aut ipsi læso, aut eiusdem filii, familiarisque. Qui alteri homini vitam auferit, aut membrum, contra iustitiam commutantem peccat. Vita autem semel erepta, aut membrum rectum restitui nequeunt. Quid ergo agendum ut læsa iustitia reparetur? Primum, si iudex occisorem, aut mutilatorem punit, nulla alia satisfactio necessaria est: quia iudex omnia que ex iustitia reparanda damna sunt, iubet ut reapse reparentur. Et cum nullum de hoc sit diffidium, ad alia pergo. Illud ergo in disputationem vocatur, quid restituere occisor, aut mutilator debeat tum ob vitæ, membrive ablationem, tum ob damna inde secuta. Ut argumentum clarius dispiciatur, in sequentes quantivoculas illud tribuo.

III. Quæst. I. *Occisor, vel mutilator tenetur ne compensare iniuriam personalem bonis fortuna?* Resp. Ut indicavi, duo considerantur in occisione, mutilatione, vel læsione, nempe ipsa iniuria persone occise, mutilatæ, aut læsæ iniuria; & damna tempora-

lia quæ inde consequuntur. Nunc primum, post secundum discutendum est. De primo duplex opinio est inter Theologos. Prima adfirmat, ipsam iniuriam personalem relaxandam esse. Hanc defendunt Caietanus in Sum. v. Restitutio. Sotus de iust. & iur. Lib. IV. quest. vii. art. 3. ad 3. Aragon. 2. 2. quest. lxxi. art. 2. Petrus Tapia Lib. V. quest. xxv. art. 1. Azorius III. Part. Lib. V. cap. 111. quest. iv. Valentia Tom. III. quest. v. punct. 5. §. 1. Molina Tom. IV. tract. 111. disp. lxxxviii. Prado quest. 11. §. 2. & plures alii, qui evincunt tuam opinionem primum auctoritate sacre Scripturæ. Siquidem Exodi xxi. hæc habentur. *Si viri fuerint, & percussit quis mulierem pregnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacet damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicaverint. . . . Si percussit quis ipsam oculum ferit sui, aut ancilla, & laesos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit.*

IV. In hanc quoque sententiam concedere S. Thomas videtur 2. 2. quest. lxxi. art. 2. ad 1. Dicendum, quod in quibus non potest recompensari æquivalente, sufficit quod ibi recompensetur quod possibile est. . . . Et ideo, quando id quod est ablatum, non est restituibile per aliud æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est; puta, cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensari vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque persone secundum arbitrium boni viri.

V. Ratione insuper evincitur sententia hæc. Qui alterum occidit, mutilat, lædit, peccat contra iustitiam commutantem. Ergo iniuria transgressionem reparare debet ea via qua fieri potest. At quamvis possibilis non sit restitutio vite, membri &c. potest tamen hoc malum bonis fortunæ compensari. Ecce ergo præstandum id non est, qui restituere mille debet, & non potest nisi centum, liber ne a restitutione indicabitur hucus, patris, quia nequit reddere totum? Hoc verum est, inquit, quando creditum, & debitum sunt eiusdem, secus quando sunt diversi ordinis. Ita ne vero? Offensa illata Deo per peccatum, est supremi ordinis; fati-

satisfactio vero penitentia inferioris: non est ergo Deo reddenda, quia non est eiu- dem ordinis? Quod ad quantitatem compen- sationis attinet, non potest alia certa affi- gendi regula praeferri eam quam S. Thomas constituit, nempe hac prudentum arbitrio definiendum esse, omnibus conditionibus ex- pensis tum personae laeae, tum occisoris, aut mutilatoris.

VI. Altera sententia negat quidquam restituendum esse ob solus vitae aut ablatio- nem, aut laesionem: itaque evincere contendunt *ff. de his qui efficiuntur vel detest. l. finali*, ubi haec praeribuntur. *Cum liberi hominis corpus, ex eo quod desitum, efficiuntur quid erit, lesum fuerit, iudex computat mercedis medicis praestitas, ceteraque impendia qua in curatione facta sunt. Praeterea operarium quibus curavit, aut cariturus est ob id quod inutilis factus est. Cicatricum autem, aut desquamatis nulla fit estimatio: quia liberum corpus nullam recipit estimationem.* Nec est, inquit benignioris Ethices patroni, quod respondeatur, hanc legem denegare a- ctionem in foro externo, secus in foro con- scientiae. Quoniam lex absolute debita non pro his damnis debetur, quod sint supra omne pretium. Nihil frequentius reponunt Auctores isti, quod honestate occultas compensationes student, quam leges quae eisdem verant, vim habere in externo, secus in interno foro. Quia vero iura civilia ipsa favere non videntur, in utroque foro vim habere clamant. Ratio quam pro sua sententia promittit, illa ipsa est quam iam indicavi. Vita, & membra hominis sunt superioris ordinis; ergo nulli fortunae bonis relaxari valent. Alioquin bona spiritualia relaxari bonis terrenis de- berent. Accedit quod vita, aut membra hominis non sunt pretio aestimabilia. Solve milia, decem milia aureorum pro hominis vi- ta, immo centum milia. Quid inde? Omnia haec nullius sunt pretii respectu huma- nae vitae ablatae.

VII. Utraque sententia sua fruatur pro- bilitate, quia neutra evidens est. Prior tutior est, quia securus prospicit conscientiae homicidae. Rationes quoque quibus nititur, validiores videntur. Nam potissimum fundamentum secundae opinionis satis exilie apparet. Quandoquidem licet vita, & membra humana sint superioris ordinis, respectu bonorum fortunae, tamen sunt intra idem genus rei temporariae. Et reipsum homines vitam suam locant ad laborandum, & ad servitutem. Vita humana superat omne pretium. Sed quid inde inferatur? Non sane aliud

nisi quod restitutum ad aequalitatem fieri ne- queat. At non praeterea elicitur, occisorem liberum esse ab omni compensatione. Spiritu- alia temporalibus compenari nequeunt, quia non modo iani ordinis superioris, sed omni- no diversi, & disparatae naturae est interilia & temporalia proportio.

VIII. Tandem, ad primum quod attinet, vel ipsi adversarii suadent Confessario, ut homicida praeter compensationem tum lucri occisantis, tum damni emergentis, faciendam heredibus occisi, aliquid largiatur pro vita ablata. Auctoritas legum quoque opponitur, nihil sane concludit. Quoniam verum habet, vitam hominis esse omni pecuniarum pretio superiorem. At propterea ne ruit luculenta S. Thomae doctrina, quae docet, id tunc restituendum esse quod possibile est? Rapuit thesaurum omne excedentem pretium. Ergo ab eo quod potes, reddendo liber eris? Stat itaque S. Thomae doctrina; videlicet, in his quae omne pretium excedunt, ut est humana vita, id restituendum esse quod & hominum conditio, & circumstantiae permittunt.

IX. Prudens igitur Confessarius curabit, ut homicida, praeter damnorum compensationem, de qua mox dicam, sacrificia, elemosinas, & alia pia opera Deo offerat in suffragium uxorem occisi hominis. Deinde ut eisdem uxorem, filios, & universam familiam mastram assistantem pro virili laici, adjuvare, protegere studeat, pecunias etiam, prout facultas permiserit, impertiendo. Saepè occisores procuratorum favore, oblectati, & pecuniarum praestigii iudicium mentes delu- dunt, animoque infestant, & occidit heredes quia minis, quae fraudibus ad condonandam iniuriam inducunt. Insultia vindicantae huma- nae placata, nil amplius curant interfecti ho- minis viduam uxorem, filios, familiamque. At miseri non recogitant se minime Deitram evaduros, quamvis vindicantae hominum iustitiae poenas declinaverint.

X. Quae II. Quae damna compensare interfectori debet? Resp. Una omnium sententia est, cuncta damna quae interfectori, vel mutilatori, vel percussori sua iniuria actione parit, relaxanda ab eodem esse. Siquidem quilibet istorum praeter iniuriam periona- lem, videlicet vitae privationem, mem- bri afflictionem, aut laesionem, multa bona omnium compensatio necessaria est. Et primo restituenda sunt expensae in curatione morbi factae. Lucra quoque proximae consequi arte, negotiatione, industria occisus, aut mutilatus poterat, relaxanda sunt; dummodo filii, uxor, iores, alique coniuncti sint qui talia damna patiuntur ex iniusta actione occisoris, aut mutilatoris. Si enim nemo sit qui ex occisione damna subeat, nulla est restitutio facienda. Plura autem consideranda sunt in metienda sive lucri, sive damni relaxandi quantitate. Nam supputanda sunt expensae quae factus fuisset occisus, aut mutilatus; lucra, us erant in spe, non reipsum: quantum lucrum in spe, cum impediri pluri- bus modis valeat, minoris estimationis est quam lucrum in re. Quare omnibus serio perpen- sio, loci, temporis, personae, aetatis, habilitatis, alique circumstantiis definienda est lucri restituendi quantitas.

XI. Nonnulli Auctores, ut Diana, Molina, Rebellen, Lessius, & alii, contendunt, habendam esse rationem laboris, molestiae, & incommodi quod vulteratur, aut occisus subire debebat in lae artis exercitio, ut inde diminuat iuxta laboris perferendi men- suram lucri restituendi quantitas. Ex qua opinione nihil restituendum consequitur. Nam pretium iustum labori respondet. Si iuxta la- boris estimationem diminuetur sit pretium, nihil restituendum erit. Quicumque aliam fraude, dolo, vi impedit ne labores, pretium quod impeditus laborare alicui poterit, totum restituere astringitur. Ergo similiter qui vulnere artiificem, mercatorem, & quem- cumque alium ineptum reddidit ad officium, artemve suam excedendam, totum compen- sare tenetur, quod sua industria, labore, & arte lucrari poterat.

XII. Navarrus, Olienensis, & alii designant pretium restituendum ob damna occisi hominis: illudque ad summam 50. aureorum red- dunt. Idque afferunt *nisi l. 1. ff. de his qui detest. vel efficiuntur*. Sed falluntur: quia ibi solum taxatur multa qua plerumque occisor est; secus pretium quo relaxanda sunt lucra, & damna occisi. Alii disputant, quan- tum temporis assignandum sit vitae homi- nis occisi, ut colligatur quantitas pretii restituendi. Et plures docent, computationem instituantem esse iuxta legem *Computationi ff. de legem falcidiam*, ubi vitae humanae curus 60. annis circumscriptur. Igitur, si occisus sit 25. annorum, computandi erunt 35. si 45. 15. si 55. 5. anni, si 60. nihil. Quae opinio fallax est. Laudata lex pro ali- mentis definiendis, minime vero pro damnis occisi compensandis instituta fuit. Homo 60. annorum robustus esse valet, ab eulque indu- stria, & arte universae familiae sustentatio pendere. Quare communiter definiunt alii,

computant hunc prudentum iudicio facien- dum esse, ceterisque circumstantiis spectatis. Si ve- ro membrum recidatur, aut vultus insigni- tatur, non est habenda ratio vitae duenda; sed solvendum erit lucrum quod iuxta prudentum iudicium vulnere sibi comparatu- rum erat. Si occisus proxime morte natu- rali moriturus fuisset, aut iuste iudice im- perante occidendus, nihil praeter illud quod brevi tempore quo vixisset, lucrum suum fuisset, restituendum foret. Contra, etiam ini- iuste occidendus ab alio fuisset, quicumque occisionem preveniret, compensare ea omnia deberet damna quae mortem consequeretur in hac faciendi restitutione habenda est ratio communis consuetudinis. Nam occisio- ratio communis consuetudinis. Nam occisio- ratio inter nobiles nulla compenari restituti- one solent. Similiter quatuor occisor, aut vulnerator esset in gravi necessitate constitu- tus, tum regiae generales restitutionis ser- vanda forent. Expense funebres restituenda non sunt, cum etiam in morte naturali facien- dae sint. Denique si occisor, aut vulne- ratoris restitutionis obnoxius moriatur, ad restituti- onis executionem eisdem heredes astringuntur.

XIII. Disputant Auctores, utrum casu quo homicida poenam talionis libere, essent heredes restitutionis obnoxii? Adfirmant plures: quia licet fur poenas luat, tamen restituere ablata debet. Rationabilis negant alii: quia poena mortis iniuncta, omnia remissa censetur: & ita communis obtinet consuetudo. Si alicui oppellus mos vigeat, servandus est. Et sane hi heredes occisi pauperes essent, & occisores successores divites, tum naturalis aequitas dilatae, ut prudentum iudicio aliqua- quis compensatio ferret, maxime si iniuriam illatam christiano animo condonasset; con- tra si ad istorum petitionem iudex ad talio- nis poenam rem damnaisset, nullum esset restituti- onis onus.

XIV. Quae III. Quid restituere provocatus ad pugnam debet, si mox provocantis sequatur? Resp. Nihil restituere debet, si servato inculpatae mole moderamine provocan- tem occiderit; immo etiam si quidquam in moderamine servando excessisset. Si vero gra- viter limites moderaminis excessisset, tum restituti- onis esset obnoxius. Minus tamen restituti- onis astringeretur quam si nulla praecedente provocacione occisionem perpetrasset. Si ma- ius lute provocant ad pugnam, nihil ex- occisione restituendum est: quia utraque effi- cit iuri loco. Si unus alterum provocaverit cum iniuria, & notam ignavia, ac vilis ani-

mi inurendo, provocatus occisus non tenetur ad restitutionem, inquit iuniores plures: quia sine dedecore respicere duellum non poterat. Hac ratio pugnat cum Evangelio videtur. Quoniam gloriæ, & religioni sibi vivere Christianus debet talem reprobam provocationem. Quamobrem laxa mihi videtur sequens opinio P. Viva, qui *Tom. I. part. 1. r. quæst. vii. art. 1. num. 2. inquit.* „Quantum vis aliquando non fugiendo peccet contra caritatem, si scilicet sine dependio honoris fugere poterat; at non peccat contra iustitiam. Ergo non tenetur ad restitutionem.“ Aliquando ergo contra caritatem peccat? Quando? Quando sine dependio honoris fugere potest. Si ergo periculum sit honoris mundani apud vulgus perdendi, nullum peccat peccatum nec contra caritatem, nec contra iustitiam. Hunc non peccare & contra caritatem, & contra iustitiam asserimus: quia fugam arripere, dum via patebat, alriugebatur.

XV. Quæst. IV. An ex homicidio casuali oriatur debitorum restitutionis? Resp. Titius vulneravit Sempronium vulnere minime letali. Negligentia chirurgi, aut medici Sempronius moritur. Titius compellere tenetur damna non quæ mortem, sed quæ vulnus consequuntur. Si tamen Sempronius ex vulnere, etiam si sua natura non mortifero, decedat, quia chirurgus non reperitur qui vulnus sanet, tum restituere Titius vulnerator debet omnia damna que ex ipsa morte sequuntur. Similiter nihil restituendum est ex homicidio per accidens, secus ex actione vice licita, si vice illicita. Clericus venationem vetitam exercet: omnem diligentiam adhibet, ut declinet quodlibet homicidium. Hoc si sequatur, nihil restituere tenetur. Si tamen ita negligens fuisse in præcavendo homicidio, ut ex negligentia graviter culpabilis homicidium sequeretur, tum restituenda omnia damna essent. Hinc qui prævidet le ebrium, aut somniantem hominem lesurum, aut occisurum, restitutionis esset obnoxius, nisi necessariam diligentiam adhiberet ad id præcavendum. Qui gravi iniuria affectus alterum occidit, aut vulnerat, liber a restitutione est secundum non paucos iuniores. Oppositum mihi videtur esse dicendum, ut iam supra innui: quia accepta iniuria ius non præbet ad vindictam sumendam; sed a legitimo iudice compensatio petenda est.

XVI. Quæst. V. Quibus faciendâ compensatione sit damnorum quæ homicidium consequuntur? Resp. Facienda est hereditas, non liberis, sed necessariis. Quis occidit patremfamilias, qui suam domum, nempe parentes, uxorem, filios, nepotes alebat. Parentibus, uxori, filiis, & nepotibus compensanda damna sunt. Hereditas liberis, uti sunt fratres, & consanguinei, qui licet succedant ab intestato, non tamen necessarij reputantur, nulla faciendâ est restitutio damnorum quæ ex morte succedunt. Heredes quoque liberi, quibus nulla debetur restitutio, sunt illi omnes quos occisus sua sponte inlicitis. In damnis rearendis ex morte succedentibus distinguenda sunt debita realia contra ab occisore ante mortem occisi, ut sunt expensæ factæ in curatione vulnerum, aut ea quæ occisor contraxit ob iniuriam remissionem, & similia, quæ quibuslibet hereditibus, sive liberis, sive necessariis, solvenda sunt. Quæ vero restitui debent hereditibus necessariis, sunt alimenta secundum conditionem status persone occise. Ratio communis est: quia parentes, uxor, filii, nepotes sunt una veluti persona moralis cum homine occiso. Aliqui iuniores contendunt, non teneri occisorem compensare hæc damna, quando heredes necessarii non indigent. Sed hæc opinio absolute falsa est. Quoniam debitum restitutionis non fundatur in egestate heredum, sed in reparatione iniustitie commutantis, læsæ per ipsam occisionem. Excipitur casus in quo ipsi heredes necessarij nihil vellet sibi reservari.

XVII. De fratribus, consanguineis, familiaribus in varias partes disputant Auctores. Aliqui contendunt, compensanda esse ea omnia quæ occisus subministrare solebat ex liberalitate etiam illis qui non sunt heredes necessarii, sive consanguinei sint, sive non, dummodo tamen probabilitas adit quod occisus, si viveret, istis etiam alimenta præberet. Quandoquidem isti ius habent ne impediatur beneficium sibi conferendum. Alii docent, homicidam debere, præter parentes, uxorem, filios, & nepotes, alere etiam fratres occisi, si ab eodem isti alimenta accipiebant: quia fratres actionem habent adversus homicidam. Quæ ratio nihil evincit: quia omnes propinqui actionem habent ad petendam homicidæ poenam: nec propterea hinc inferitur restitutionis debitum.

XVIII. Probabilior sententia docet, ut advertunt Salmanticenses *tract. XIIII. cap. II. punct. 8. num. 107.* homicidam minime teneri ad restituendum sive fratribus, sive consanguineis, sive ceteris quibus ex liberalitate occisus conferre bona consueverat: siquidem fratres nec sunt heredes necessarii, nec habent ius ad alimenta; ceteri vero consanguinei,

nec,

nei, vel propinqui, alique qui ex mera liberalitate beneficia accipiebant ab occiso, nullum omnino ius habent ad compensationem: quia hæc omnia per accidens contingebant; cum occisus ex iniuria non tenetur hæc illi conferre. In eo solum casu homicida alriingeretur hæc damna redire, in quo data operæ, & pravo animo intendisset occidere benefactorem, ut hæc damna inferret. Tum enim causa que per accidens erat, ratione huius pravi animi fit causa moralis, influens in hæc mala. Ex quibus patet solutio ad argumenta prioris sententiæ. Qui impedit vi, fraude, dolo ne aliquis beneficia accipiat, causam ponit que directè hæc beneficiorum privationem inducit: ideo ad restitutionem tenetur. Homicidium vero perpetratum abique animo inferendi mala, est causa omnino per accidens, quæ natura sua non influit in mala quæ contingunt hereditibus non necessariis.

XIX. Quæst. VI. Homicida tenetur ne debita solvere creditoribus occisi? Resp. Adfirmat prima sententia, quando occisor prævidit creditores ex tali occasione amissuros sua credita, secus si non prævidit. Altera sententia absolute docet, occisorem teneri ad hæc debita solvenda, quando occisus, si vitam duxisset, soluturus eadem fuisset. Communior sententia absoluit occisorem ab hac solutione: quoniam nulla datur actio creditoribus adversus occisorem, aut mutilatorem in foro externo; immo nec in foro conscientie communiter interrogari occisor solet, num occisus, aut læsus debita solvenda habuerit. Creditores enim damnatam habent in personam, & bona creditoris. Sublata persona, bona subiacent solutioni. Et ideo soli heredes occisi solvere illius debita tenentur, dummodo in hereditate bona sint quibus solvi debita valeant. Hæc opinio videtur probabilior absolute spectata. Circumstantiæ tamen considerandæ sunt, & sapientum consilia audienda, dum similia facta occurrunt, ut in gravissimis delictis quod securus sit definitur valeat.

XX. Quæst. VII. Si occisus antequam decedat, remittat occisori damna, liber ne is evadit a restitutionis debito? Resp. Primum certum est, remissionem iniuriæ non inferre remissionem eorum quæ iniuriam consequuntur. Vulneratus vi caritatis evangelicæ debet condonare iniuriam sibi illatam, quæ tamen donatio non impedit quominus index valeat reum peccare; immo hæc nequit ablatæ iniuriæ læsione id omittit; quamvis vulneratus enixe roget ut percussor immunis

ab omni poena evadat. Secundo communis sententia est, occisorem liberum omnino esse a restitutionis onere, si vulneratus remittat expensas, & damna omnia quæ ex morte sua succedunt: quia hic pleno potestate iure præfata omnia remittendi. Si tamen filii, uxor, parentes graviter indigerent; tum peccaret contra caritatem vulneratus, si cum tanto istorum præiudicio expensas, & damna condonaret. Valida tamen, ut dixi, esset donatio.

CAPUT II.

De restitutione ob flagitium perpetrati stupri seu virginis deflorata.

I. DE stupri crimine in sextum Decalogi mandatum sermo fuit; nunc de restitutione que illud consequitur, agendum est. Duobus modis quæ concupiscunt virginem potest. Primo quis vi, fraude, blanditiis impotens, pollicitationibus, aliisque modis virginem seducit. Secundo illa consentiente, vel etiam sollicitante. Quando virgo sponte consentit, nullum est restitutionis debitum, ut communitur Auctores docent: quoniam domina est lux integritatis violandæ, ut copula matrimonialis, aut coitus flagitiosus, quantum attinet ad iustitiam forum. Quare nec ipsi puellæ, nec eiusdem parentibus quodquam restituendum est in conscientia foro. Forum quippe civile defloratorem cogit vel dotare, vel ducere in matrimonium ipsamque virginem: quia læves civiles eam præsumunt aut vi, aut blanditiis illectam fuisse & decipiam. Ceterum quando reipsum nulla intervenit fraus, dolo nullus, iniustitia læsa non fuit; ideoque nullum consequitur restitutionis onus.

II. Vera hæc sunt, spectato iustitiæ rigore. Ceterum vix unquam in praxi absolverem ipsorum virginis ab onere vel eam dotandi, vel ducendi in norem: quia vix est virgo que prodigat suam virginitatem, nulla spe allecta, nullis blanditiis, & munulculis seducta. Et si qua est tanta perita libidine, ac dementia, ut ipsa virgo aggrediat; tunc vir illius stulticia commoveri, & a tanto naufragio eam subducere debet. Quod si ambo eodem furore abriantur, & perent, ambo le adiuvere tenentur, ut in tuto le collocent aut matrimonii vinculo, aut pecunie beneficio. Quare cauti sint Confessarii, ne eiusmodi defloratores absolvant, nisi prius virginibus defloratis provident. Si sint dilapsi status, expedi-

peditor, & securior via erit, deffloratorem eadem dotem præbere, quæ vel matrimonium contrahere possit, vel se in aliquem pium locum (quod tutius sane erit) recipere, ibique fletu, ieiuniis, & precibus amiffæ virginis flagitium, & offensam Deo, ac parentibus irrogatam expiare.

III. Plures autem circumstantiæ considerande sunt in eiusmodi criminibus. Nam si deffloratio est publica, iniuria, & fraude peracta; tum non solum compensanda est corruptæ virginis iniuria, sed etiam infamie nota parentibus & familiæ iniuria. Advertunt etiam Auctores, deffloratorem non teneri integram conferre dotem; sed eam quæ a parentibus debetur, augere. Virgini, antequam corrumperetur, a parentibus debebatur decem mille ducatorum (quæ summa sat erat ad eam honeste collocandam) & contracta macula defflorationis, necessaria est dos ter mille ducatorum, ut possit honestum iniri matrimonium; hoc augmentum conferre defflorator tenetur. Si corrupta sit ita pauper, ut nullam habeat dotem præter suam honestatem, tamen integra dos danda a supratore est. Si suprador nobilem se fluxit, cum non esset, dum vi, aut fraude decepit virginem; hæc non alitringitur cum eodem nubere, si ipsa sit nobilis; sed ad dotem dandam cogi ille potest. Verum, ut dixi, regula generalis præscribi non potest; sed circumstantiæ spectandæ sunt.

IV. In dubio an virgo defflorata, fuerit nec ante contupta, tutor pars eligenda est: quia nemo presumitur malus, nisi probetur. Quare etiam in tali dubio compensanda omnia damna sunt. Quid, si repta virgo non erat, talis tamen reputatur, & suprador suo concubitu eam diffamavit? Etiam tum omnia damna que inde illa passa est, compensanda sunt, id est aut ducenda, aut dotanda, spectatis circumstantiis. Si tamen ex tali coitu nullam passam infamiam, nihil restitendum est. Quod dictum est de virgine, idem dicendum de honesta vidua. Illud etiam advertendum occurrit, quod si virgo defflorata æque aut nubere, aut profiteri Religionem possit, ac si defflorata non fuisset; tunc ad nihil defflorator tenetur, nisi pactum præcessit dandi talem summam: quia in hoc casu ratione promissionis solvendum debetum est, non ratione damnorum, cum nulla supponatur. Subdunt tamen Auctores, quod si nupta, cognito vicio deffloratæ virginis, male a marito tractaretur, eius-

modi damnum resarcienpam esset. Si virgo defflorata ante nubendi tempore moriatur, ad nihil defflorator tenetur, nisi aut iudicis sententia, aut privato pacto obligatio dandæ dotis contracta fuisset: quo in casu parentibus, seu heredibus solvendum esset id quod taxatum erat.

V. Quæst. I. Si viri solis precibus repetitis, mulierculis, promissæ virginem pertrahat in consensum, ad quid tenetur? Resp. Ab omni restitutionis onere deffloratorem hunc liberant communiter Auctores, nisi cum precibus iniuste fuerint mixta, aut metus reventialis; ut si defflorator esset dominus, aut vir lumina auctoritatis, cui resistere virgo non auderet. Quoniam, inquit, eiusmodi preces, munuscula, promissa libertatem non adiungunt. Si tamen preces adeo fuissent importunæ, & blanditiæ adeo æstivæ, ut violentiæ æquivalent; tunc ad damna compensanda tenetur. Verum quod mihi probabilius videtur, est deffloratorem obnoxium esse compensationi damnorum, etiamsi solis repetitis precibus, munusculis, & blanditiis virginem sollicitaverit, adveniente quo ad concubendum. Utique hæc non tollunt libertatem absolute; at, spectata maxima virginis fragilitate, & imbecillitate, adeo extenuatur libertas eius, & tam vehementi tentationum impetu obfidetur, sive muliere urgetur illius animus, ut portentum redeat, nisi labatur. Quid, si ocula, si amplexus, si expressum prestigia illi accessissent que eiusmodi amorem adhibere solent? Quis talem deffloratorem a restitutionis onere liberaret? Tot excitationibus provocatus, urget, impellere virginem ad prodigendum omnium thesaurorum pretiosissimum isti petuli, & libidinosi homines solent, ut heretica opus esset virtute pro tanta insidiarum victoria assequenda. Quare neminem ego istorum ab onere compensationis abolverem. Circumstantiis utique expendendas mature esse iam admonui; sed versatos quoque liberos vatroque virginum seductores compensationis multa plectendos esse similiter docui, nisi evidens ratio oppositum fuisse.

VI. Quæst. II. Qui sub matrimonio promissione virginem violavit, ad quid tenetur? Respond. Quicumque sub matrimonio promissione virginem deffloravit, eandem in matrimonium ducere alitringitur, sive sicte, sive incere id promiserit. Hæc quippe promissio contractus onerosus est, utramque alitringens partem. Ergo si ex parte virginis impleta est virginis violatæ conditio, ponenda

da est altera ex parte viri conditio matrimonii promissi. Quamvis enim contractus de re turpi, ut est virginis violatio, nullus absolute sit; tamen libeunda est admittit sceleris poena, qualis est obligatio virginis ducende. Si impedimentum dirimens luperveniat; ut si vir Religionem profiteatur, si facris Ordinibus initiatur, si fiat affinis; tum damna omnia reparanda sunt. Si puella matrimonium respuat, dum vir paratam ducere est, ad nihil tenetur. Libere quoque ab implenda promissione homo est, si puella alium hominem possit promissionem cognoverit. Similiter ad nihil homo tenetur, si puella virginem se se effingens, talem vir non reperiat, sed deffloratam experiatur. Non alitringitur eam ducere: quia per dirimens copulam femina causam iustam dirimendam promissionis posuit, ut fustus de matrimonio dicemus. Nec tunc compensare damna vir tenetur: quia secunda copula iacturam non infert virginis: si bique imputare mulier debet, quod virum deceperit, fugiens se virginem esse. Debet tamen certo cogitare deffloratam virginem fuisse: nec satis sunt conjectura, & indicia. Quid si puella virum non decipiat; sed vir, putans esse virginem, promissione matrimonii data, eam cognoscens, virginem non inveniat? Nulli tunc restitutioni obnoxium virum esse, docent Auctores communiter, nec ad eam ducendam teneri. Quod eam ducere non sit obligatus, cum fornicatio solvendum sponsalium legitima causa sit, patet. A compensatione vero damnorum liber est: quia nullum damnus ex illa copula virginem supponitur. Si tamen hæc secunda copula virtutum difformet, tunc aut ducere, aut dotare eam vir debet.

VII. Quæst. III. Qui ligatus castitatis, aut ingredienda Religionis voto virginem violavit, data matrimonii inveniendi promissione, ad quid tenetur? Resp. Si compertum virgini virum fuerit, liber est vir ab ea ducenda: quia tum virgo libere se deceptam, atque in flagitium consensit. Similiter quando virgo violata contenta est dotis acceptance, implere votum homo tenetur. De eo acriter Theologi disputant, utrum teneatur vir matrimonium contrahere, quando virgo corrupta matrimonii spe, votum viri ignoratè respiciatque dotem, & omnem aliam satisfactionem quam exhibere vir potest?

VIII. Admittat prima sententia: quia votum non est iniquitatis vinculum. Est autem humilissimum in casu proposito, cum observatio talis voti gravem virginis iniuriam inferat. *Conc. Theol. Tom. VII.*

ferret. Præterea votum obligare definit, mutatis circumstantiis talibus, quæ votum ipsum inquinant, & vitiosum efficiunt. Porro hæc circumstantiæ contingunt in hoc casu. Observantia quippe voti graviter iustitiam lædedit. Iustitiam autem debuit prævalere religionis obligationi. Quomobrem qui novit erogare pauperibus centum, non debet votum implere, si hæc elemosyna impedit solutionem debitam creditoribus. Ergo neque votum ingredienda Religionis implere tenetur ille qui debitum iustitiam, ducenda nempe in matrimonium corruptæ virginis, contraxit. Hanc opinionem defendunt Lugo, Lessius, Candelius, Trullenchius, & alii. Dissident vero istius sententiæ patrum circa debitum petendæ dispensationis ab implendo voto, cum commode possit, nullamque in mora periculum sit. Nam Lessius, Candelius, Trullenchius defendunt, nullam esse impetrandæ dispensationis necessitatem: quia illicita evasit voti executioni, atque adeo eundem obligationi cessavit: impetrationem tamen consulunt, ut petere vir qui votum calistatis emisit, debitum possit. Alii, ut Pradus, Balsius, Lugo, docent necessario petendam dispensationem esse, quando impetrari commode potest: quia sic facile utrique obligationi & voti, & matrimonii inveniendi sit satis.

IX. Contraria sententia defendit, virum hunc implere votum debere, & violatam virginem dotare, eique meliori quo fieri modo potest, providere. Quandoquidem talis promissio futuri matrimonii nulla est, ratione voti eam præcedentis. Prior quippe est obligatio voti quam obligatio inveniendi matrimonii, & iuxta regulam iuris in *h. qui prior est tempore, prior est iure*. Porro promissio nulla nullam parit obligationem. Idque evidenter constat ex eo quod, si sola promissio abique virginis violatione interveniret post emisam votum, nulla esset omnibus tantentibus. Quod autem accedat virginis contumptio, hæc alia via compensari debet. Neque hæc violatio aut promissionem infringit, aut voti promissionem que suapte natura nulla est, ut dixi, validam efficere potest.

X. Argumenta prioris sententiæ solum evincunt, iustitiam debitum solvendum esse: quod omnes fatentur. At negatur quod solo matrimonii contractu compensari hoc debetum quærat. Nam damnus irrogatum virginis deffloratæ resarciri media dote valet. Siquidem præstatas vir observare promissionem nullo modo alitringitur, cum hæc promissio nulla sit.

fit. Porro si nulla præcessisset promissio, non teneretur deflorator determinate virginem ducere; sed vel ducere, vel dotare. Ergo cum revera promissio non præcesserit, quia data promissio post votum nulla est, consequitur nullum esse matrimonium inveniendi debitum. Tenetur ergo dumtaxat deflorator damnum illatum virginis deflorate compensare, eidem congruam dotem præbendo, qua ut nuptias celebrare, aut in plium locum se recipere possit. Hæc opinio absolute mihi probabilior est. Si vero tales occurrerent circumstantiæ in quibus nullo modo provideri virginis corruptæ decori, & honestati possit, nisi solo matrimonii sacramento; tunc prudentum arbitrio imperari emissi voti dispensatio possit pro nuptiis celebrandis. Sed hæc raro occurrunt.

XI. Quæst. IV. *Ad quid tenetur deflorator, si filius ex corrupta virgine nascatur?* Resp. Si vii, aut fraude in flagitium stupri virginem homo pertraxit, tenetur expensas ventris solvere, omnia secuta damna reparare, & filium nutrire ex iustitia usque ad tempus quo filius aptus sit necessarium sibi alimentum comparare. Si virgine, seu vidua consentiente, copula peracta fuerit, mater tribus primis annis alere filium debet; postea vir, usque dum filius queat sibi de necessariis providere. Et hæc communia sunt apud omnes.

CAPUT III.

De restitutione ob adulterium.

CRimen adulterii expostui in commentario lxxvi Decalogi mandati. Dicitur ibi est, adulterium præter fornicationis malitiam addere iniuriam ipsi matrimonio, & marito adulteræ irrogatam; usque enim adulter rem alterius, cum uxor non habeat ipsi corporis potestatem. Hæc tamen iniuriae violatio non infertur iustitiam debitum, nisi proles succedat, ut communitur Auctores fatentur: nec adulteræ maritus pro sola copula habita pecuniariam compensationem exigat. Disputatur itaque quid adulter, aut adulteræ restituere in casu susceptæ proles debeant.

II. Quæst. I. *Quando adulterium partus consequitur, quid restituere adulter debet?* Respond. Quando ex ceteris signis evidenter constat prolem conceptam fuisse ex congressu cum adultero, vel quia maritus abrens, vel quia ager, vel quia impotens erat; tum compensanda sunt damna omnia qua-

maritus passus est a tertio ætatis anno in puero alendo. Primo enim triennio mater, post usque ad tempus quo providere sibi filius potest, pater alere filium tenetur. Si vero dubium fuerit, cuius sit proles, mariti, an adulteri; ad nihil restituendum tenentur adulterum, docent *Castropalaus, Lago, Sanchez, Lopez, Trullench, Lessius, Tapia*, & alii, quos citant, & sequuntur *Salmanticenses tract. XIII, cap. 111, par. 2, §. 7, num. 32*, qui in dubiis melior est conditio possidentis; idque asserunt *Salmanticenses*, etiam ex coniecturis probabilibus colligunt prolem esse adulteri.

III. *Quæ mihi probabilius videntur, sunt sequentia. Primo, quando adulter, & adulteræ mutuo consensu adulterium perpetraverint, ambo tenentur prolem alere pro rata, & damna compensare marito, aut hereditibus legitimis. Si unus deficit, alter tenetur in solidum. Contra si adulter provocavit adulteram, camque blanditus, & monuisset in copulam pertraxit; tum adulter solus, utpote causa principalis, compensationi obnoxius est. Deficiente tamen adultero, obligatur adulteræ: quia licet provocata & illæsa, libero tamen consensu; & causa, licet minus principalis, malorum fuit.*

IV. *Quando vero dicitur, cuiusnam sit proles, adulteri, an mariti, in favorem matrimonii potius indicandum est. Titulus possessionis est una est coniectura quæ iudicium favens matrimonio suadet. Idcirco dicitur: *In dubiis melior est conditio possidentis*; quia possessio est titulus qui aliis coniecturis adiunctus meliorem efficit possessoris conditionem. Verum si, his non obstantibus, adhuc æque probabiles, aut probabiliores rationes laudent prolem esse spuriam, & adultero adscribendam; tum eximiam pro rata dubii compensationem faciendam esse in salvo semper meliori iudicio; quoniam in his versatur quæ definiti certo nequeant. Idcirco facillime illorum iudicio adferuntur qui sapientiores sunt, & prudentiores.*

V. Quæst. II. *Quando adulteræ dux admittit eodem tempore, si ignoretur cuiusnam proles sit, quisnam illorum compensationi obnoxius est?* Respond. Utrumque liberant a restitutionis onere *Lago, Lopez, Trullench, Vilalobosius, Sanchez, Sotus*, & alii, quos citant, & sequuntur *Salmanticenses loc. cit. num. 32*, quia uterque dubitat de sua obligatione: & quamquam mala fide accesserint ambo ad adulteram, ambo tamen bona fide sua retinent. In dubiis vero melior est conditio possidentis. In foro ipso externo, re

non

non probata, reus absolvitur. Cum ergo in proposito casu dubia res sit, neuter obligatur ad alimentum, multo minus ad alia damna. Nec est quod opponas iniquum esse quod filius hoc in casu parentum libidinum priveretur. Quoniam licet certum sit alterutrum esse patrem, tamen ignoratur, quisnam determinate sit; & cum innocens poenas luere non debeat, ambo liberi ab onere restitutionis sunt. Sui itaque infortunio tribuere filius debet, quod ob patris incertitudine alimentis caret. Hanc opinionem propagat quoque *Cardinalis Gotti quæst. 11. de restit. dub. 6. §. 2. num. 6.*

VI. Recentia sententia falli, & improbabili mihi est. Quid? Certum est alterutrum esse parentem: ambo ex vi copulæ peractæ onus paternitatis susceperunt: & ambo liberi erunt? Iniquum est ut innocens damnaretur. Fateor. At quis illorum innocens, cum uterque adulterium perpetraverit? Si uterque homicidium intentallet, licet ignoraretur, quis illorum reus hominem occidisset, in quo foro uterque liber existeret?

En quam frequenter abuterentur iniuriosæ illi iuris regula: *Melior est conditio possidentis*. Itaque cum uterque actionem proferantem prolem exererit, uterque causa damnorum est. Neuter innocens, licet unus solus filium generet; sed ambo rei sunt, cum quilibet id potuerit quod factum erat ad filium procedendum. Ergo uterque pro rata alere nitam, & compensare damna astringitur. Nec responsum mereat contrariæ opinionis argumentum falso supposito nixum. Nemo quippe illorum innocens est. At, inquit *Salmanticenses, & Gotti*, si ocellus reperitur in via, iniquitricque, an a Francisco, vel a Paulo homicidium perpetratum fuerit, in alterum utrumque punire; licet certum sit alterutrum criminis reum esse. Perperam hoc obrudatur: quia si certo constaret utrumque homicidium operam dedisset, uterque punire iuxta prudentis æquitatis regulas. In casu nostro uterque cognovit adulteram: uterque periculo generandæ proles, & succedentium damnorum se se exposuit. Ergo uterque pro rata alere filium, & refarcire damna debet. Quia duo sunt rei, non unus; idcirco innocens filius necessarius privati alimentis debet? Communi humanitatis sensui hoc repugnat. Ambo ergo pro rata tenentur; & uno deficiente, alter in solidum astringitur.

VII. Quæst. III. *Adulter certo sciens ex adultero procreatam prolem esse suam, quid reddere tenetur filiis legitimis?* Resp. Diana;

Henriquez, Sotus, Ledesma, & alii propugnant, adulterum non teneri compensare damna quæ subeunt filii legitimi in portione hereditatis, aut legatorum quæ accipit spurius reputatus legitimus suppositonem. Quæ sententia communitur improbatum, & quidem merito. Communis enim opinio docet, adulterum non minus quam adulteram debere compensare omnia damna quæ obveniunt filii legitimis ratione filii spurii; tamen filius non fuerit suppositonem. Ratio evidens est: quia uterque, tam adulter, quam adulteræ, fuit causa, cur ille filius reputetur legitimus. Per se quippe adulterium coitum consequitur quod procreata proles mariti reputetur. Cuius enim, nisi mariti, uxoris filii credi debent? Causa autem erroris tam adulter est, quam adulteræ. Ergo uterque causa damnorum quibus subiacet filii legitimi; atque adeo ambo in solidum compensare omnia damna astringuntur. Dimiduo advertitur, quæ cavillantur, filius adulteræ fuerit suppositonem, tunc eundem obnoxius esse compensationi, secus si eandem suppositionem non fuisset, committitur omnino est. Quia falsitas opus est ut filius spurius marito supponatur? Eo ipso quod filius procreatus sit ex adulterio, mariti reputatur. Neque uxor prætare quidquam debet, ut filium spurium supponat. Sed hæc suppositio necessario consequitur coitum adulterinum. Immo non potest uxor hoc impedire, nisi femetipsum pandat, infameque. Ut quid ergo obrudatur suo in his quæ vitari moraliter nequeant? Tam adulter ergo, quam adulteræ in solidum tenentur compensare damna quæ filii legitimis indecunque oveniunt ob adulterium prolem.

VIII. Quæst. IV. *Quid præstare tenetur adulteræ ob prolem susceptam ex adulterio?* Resp. Primum, omnem movere lapidem debet, nihilque intentatum relinquere, ut legitime prolem ducere valeat, dum id absque dispendio vitæ, vel famæ potest. Si habet bona paraphernalia, aut alia quecumque libera, ea filii legitimis dare debet. Tenetur expensas, & impetus minime, laborare, quantum proprii datus conditio fert, ut pro viribus damna compenset. Sædere filio spurio poterit ut Religionem amplectatur, si idoneus fuerit, atque in fratrum commodum hereditatem renouat. Difficillima hæc sunt, & singulari prudentia opus est. Sæpe uxores adulteræ bonis caret quibus damna compensent. Quid tum?

I 2

IX.

IX. *Quæst. V. Debet ne adultera se prodere, ut filium damna evitet?* Resp. Si adultera ipse moraliter certam non concipiat præcavendi damna quæ filiis legitime imminet ob prolem ex adulterio procreatam, non tenetur filio spurio crimen detegere; etiam illa compensare damna nequeat: quia imprudenter prodigeret famam suam, dum prudenter dubitat sui criminis manifestationem nihil profuturam. Nec est quod opponas, infamatorum debere cum lux fame dispendio revocare quæ dixit, etiam dum dubitat suam revocationem non profuturam. Quandoquidem infamator proximum læsit in fama; & ideo in eodem genere debet cum lux fame dispendio famam denigratam restitui. At mater adultera non in fama, sed in pecunia damna intulit filiis. Quare dum in genere pecunie compensare damna nequit, non videtur adstringenda, ut cum fame honorisque dispendio eiusmodi damna restituat.

X. *Quæst. VI. Filius adhibere ne fidem debet matri testanti ipsam esse spurium?* Resp. Negant communiter Auctores, etiam si cum iuramento adfirmaret, ipsum esse spurium: quia dictum unius testis non inducit necessitatem credendi. Idque maxime verum habet, dum testis propriam pandit turpitudinem cum præiudicio eius qui credere debet. Accedit quod filius, cum sua, & communi per se hereditate privati, nisi certis testimoniis constet, & evincatur ipsum esse spurium. Porro testimonium matris adulteræ, quæ, sicut marito fidem datam solvit cum tot damnorum periculo, ita fundamentum suspicandi præbet, mendaciam illam pronuntiare, ut alteri filio magis sibi dilecto faveat, fidem non promeretur. Amore quippe, odioso mulieres, veluti furentis matris unde, modo huc, modo illic abripiuntur, & voluntur. Occurrere tamen signa, & argumenta talia urgere valent, ut filius adhibere fidem quandoque cogatur. Si enim constaret maritum toto ventris tumente intervallo abuisse, aut graviter agrotasse, aut carcere inclusum fuisse, aut alio manifesto impedimento irretitum, non ob mulieris testimonium, sed ob manifestata argumenta fides prestanda esset. Et quoniam regulæ adhibenda, vel deneganda fidei mulieri, tale testimonium perhibenti, præscribi nequeunt, filii consilium prudentes, doctores viros debent, ut possint, dum hæc accidunt, suæ conscientie providere. Serio ponderanda sunt matris qualitates, & tempus quo tale pandit flagitium. Si enim constaret mu-

lierem probam esse, vitamque penitentem, modestam, pudicam post perpetratum crimen duxisse, sacramenta frequentasse, a mendaciis alienam fuisse, & instans moris articulo flagitium suum revelaret cum propria fame iactura, si probus, doctusque Confessarius mulieris testimonium confirmaret: non video cur filius fidem denegare matri possit.

XI. *Quæst. VII. An mulier cum vitæ, famæque periculo teneatur filium spurium manifestare, quando hæc via certo evincatur filii legitimi damna?* Resp. Si mulier inferioris conditionis sit, & exigua fame, ingens vero hereditas a spurio capienda; tunc fatentur communiter omnes, revelandum crimen esse. Mulier quippe parvæ fame facile induci ad eisdem iacturam faciendam potest. Potest autem exigua esse illius fama, aut quia vilis est eiusdem conditio, aut quia fama ipsa adacta est in dilectum, & in communi exultatione valde dubia est. In his circumstantiis adulteram mulierem debere crimen detegere, quando grave filii legitimi damnum immineret, communiter Auctores docent. Similiter quando maritus, & filius prudentes prohibeant, qui silentio prodiderent uxoris manifestationem proprii criminis, quin eam probris, aut contumeliosis vexarent, pandere crimen deberet mulier, si præcavendi damna ipse adisset. Sermo ergo est de uxore honesta, quæ publica fama potitur, & ab omnibus ut talis reputatur.

XII. Communior opinio docet, feminam honestam, famæque claram non alitri cum vitæ, & famæ dispendio crimen suum detegere absolute loquendo, etiam si ingens hereditas a filio spurio capienda esset: quoniam fama, utpote ordinis superioris, præstat pecuniis, bonisque naturæ. Dominicus Soto *Lib. IV. de iust. quæst. VII. art. 2. ab* 2. concedit, non alitri plerumque mulierem cum vitæ, famæque dispendio revelare crimen suum. At si principatus, vel regnum capiendum a spurio esset, tum cum vitæ discrimine docet debere mulierem pandere crimen suum, si certa spes adisset mali avertendi. Quam opinionem defendunt Includana, Ladama, Adrianus, Covarruvias, Molina, & alii. Quia, inquit, bonum inferioris ordinis potest esse ita magnum, ut superet bonum ordinis superioris. Nec licet mulieri suæ famæ consulere cum detrimento adeo ingenti legitimi heredis. At reponunt alii: si ingens foret hereditas, ut principatus, aut regnum, mater adultera Regina esset, cuiusque fama excellens, & clarissima, atque

atque adeo non apparet evidens excessus hereditatis supra mulieris famam, & publicam exultationem. Quo enim maior hereditas est, eo magis crevit mulieris fama & honor. Quare liberant hi feminam hanc a debito revelandi criminis cum vitæ, famæque dispendio; licet ingens & ampla sit hereditas, ut principatus, vel regnum capiendum a spurio. Hanc sententiam defendunt Caietanus, Prado, Lessius, Bannet, Trullencianus, Toletus, & alii, quos citant Salmantienfes *loc. cit. num. 42.* ubi quoque allegant S. Thomam 2. 2. *quæst. XLII. art. 6. ad 2.* Sed nec verbum habet Doctor sanctus ibi hæc de re. Causa propositus adeo rarus est, ut severiore examine non egeat. Quoniam quis fidem Regine adulteræ, pandenti spurium, adhiberet, quando de regni translatione negotium ageretur? Quare absolute subscribis secunda opinioni, quod talis mulier non teneatur pandere crimen suum.

XIII. Advertunt tamen præfati Auctores, quod si immineret grave boni communis periculum, ut si filius spurius prave indolis esset, qui in administrando regno, vel principatu subditos esset oppressurus, aut reli-

gioni præiudicium allaturus; tum deberet mulier adulteræ etiam cum vitæ, famæque dispendio crimen manifestare, ut filius legitimus, & bonæ indolis regno administrando succederet. Verum, ut dixi, regula generalis præscribi nequit. Quandoque enim hereditas adeunda tanti pretii est, ut præstat famæ mulieris; & interdum fama mulieris excedit hereditatis valorem. Quandoque spes adest mali avertendi, criminis manifestatione; & sæpe spes ista deest. Et vix omnia occurrunt quæ requiruntur ad criminis manifestationem cum vitæ, famæque dispendio. Et ob istam circumstantiarum varietatem dissident Auctores. Quare maturo, & gravi sapientum consilio relinquenda decisio est.

XIV. Quæ de famæ, honorisque restitutione dicenda hic essent, iam explicuimus in expositione octavi Decalogi mandati. Similiter agendum esset de restitutione a Religiosis prægenda. Sed de paupertate Religiosorum duo integra volumina edidi. Quare ut repetitionis vitium declinem, ad præfata loca te remitto, ubi ea invenies quæ ad utriusque argumenti enucleationem necessaria sunt.

